

N:o 4.

Ank. till Riksd. kansli den 27 april 1891, kl. 7 e. m.

Sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande i anledning af särskilda rörande folkskolelärarepersonalens aflöningsförhållanden väckta motioner.

Till det sammansatta utskottets behandling hafva öfverlemnats följande inom Andra Kammaren väckta motioner, hvilka afse förändringar i folkskolelärarepersonalens aflöningsförhållanden, nemligen:

motionen n:o 91 af herr *K. E. Holmgren*, deruti föreslagits:

att Riksdagen måtte besluta, att bidrag af statsmedel till folkskolornas lärarepersonalens aflöning skulle, med bibehållande i öfrigt af nu gällande grunder, i stället för med två tredjedelar utgå med tre fjerdedelar af den lön, som åtnjötes af:

- a) lärare och lärarinnor i folkskolor;
- b) biträdande lärare och lärarinnor i folkskolor;
- c) lärare och lärarinnor i mindre folkskolor; samt
- d) lärare och lärarinnor i småskolor;

och att för detta ändamål erforderliga medel måtte ställas till Kongl. Maj:ts disposition;

motionen n:o 92 af herrar *E. A. Zotterman* och *C. J. Jakobson*, hvilka hemställt,

det Riksdagen ville besluta sådan ändring uti § 1 mom. 2 af Kongl. kungörelsen den 25 maj 1888 angående aflöning åt lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor, att bestämmelsen om att åt ordinarie folk-

skolelärare och lärarinna bör af skoldistriktet anskaffas sommarbete och vinterfoder för en ko in natura måtte utgå, och i dess ställe stadgas, att ersättningen för dessa naturaförmåner måtte bestämmas till 120 kronor per år eller åtminstone till minst 100 kronor för samma tid;

motionen n:o 93 af herr *E. A. Zotterman*, som deruti föreslagit:

det Riksdagen ville besluta sådan ändring uti § 1 af kongl. kungörelsen den 25 maj 1888 angående aflöning åt lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor, att efter mom. 1 ett moment af följande lydelse infördes: »Har vid folkskola sålunda anställd ordinarie lärare eller lärarinna i denna egenskap oförvitligen tjenstgjort i fem år, skall den årliga lönen, derest den icke redan uppgår till sjuhundra kronor, höjas till detta belopp»; och

motionen n:o 149 af herr *A. Henricson*, med hvilken herr *Nils Persson* instämt, i hvilken motion hemstälts:

dels, att Riksdagen måtte besluta följande ändringar i folkskolelärarecorpsens löneförhållanden;

»1:o) Skoldistriktet skall, enligt hittills gällande grunder, förse läraren med bostad, bränsle och trädgårdsland, hvaremot kofodret samt aflöningen i spannmål bortfalla.

2:o) Den kontanta lönen för vederbörligen examinerad extra ordinarie folkskolelärare skall utgå med minst 600 kronor, deraf staten bidrager med två tredjedelar.

3:o) Ordinarie folkskolelärare skall för åtta månaders undervisning åtnjuta, förutom bostad och vedbrand eller ersättning därför, en årlig minimilön af 700 kronor.

4:o) Efter 5 års oförvitlig tjenstgöring såsom ordinarie höjes den kontanta lönen till 800 kronor och efter ytterligare fem års sådan tjenstgöring till 900 kronor.

5:o) Till den kontanta minimilönen för ordinarie lärare, 700 kronor, bidrager staten med två tredjedelar, skoldistriktet med en tredjedel.

6:o) Ålderstilläggen, 100 kronor efter fem år och 200 kronor efter tio års tjenstgöring, utgå ensamt af statsmedel»;

dels att Riksdagen måtte bevilja det anslag, som erfordrades för genomförandet af ofvan föreslagna ändringar från 1892 års början;

dels ock att statsutskottet i öfrigt måtte föreslå de ändringar i författningarna, som med anledning af detta förslag blefve nödiga.

Af hvad motionärerna anført till stöd för sina särskilda förslag anser sig utskottet här böra meddela följande.

Herr *Holmgren* har anmärkt, att om än meningarne bröte sig, då det gälde den högre undervisningens ordnande, folkhögskolornas vigt och värde m. m., så vore folkskolornas nödvändighet och omhuldande oomtvistade, hvilket bäst visades af den snabba utveckling, skolväsendet fått under de sista åren. Då för få decennier tillbaka i de flesta kommuner, åtminstone på landet, funnits blott en folkskola, och den såväl till lokal som undervisning ofta af mindre god beskaffenhet, funnes nemligen nu flera ändamålsenliga skolhus och en i allmänhet god lärarecorps. Detta vore en glädjande företeelse, men kräfde å andra sidan stora uppoffringar från kommunernas sida.

Visserligen bidroge staten med två tredjedelar till den kontanta lön, som utginge till folkskolans lärare och lärarinnor och kunde sålunda tyckas hafva fått drygaste anparten på sin lott, men motionären vågade likväl påstå, att kommunerna ändock finge bära den tyngsta bördan, ty utom den återstående tredjedelen af lärarepersonalens kontanta lön komme ensamt på deras lott uppförandet och underhållet af de dyrbara skolhusbyggnaderna, ersättning för eller utgift in natura af kofoder, vedbrand o. d., anskaffande af undervisningsmateriel m. m., hvilket allt höjde utgiftssumman för kommunens räkning till större belopp än hvad statsbidraget uppginge till.

En lindring i dessa utgifter för kommunerna vore af behovet påkallad, och toge man i betraktande, hvilka summor statsverket lemnade till allmänna läroverken i jämförelse med bidragen till folkskolorna, kunde en förhöjning i statsbidraget till de senare icke anses obillig.

I sin gemensamma motion (n:o 92) hafva herrar *Zotterman* och *Jakobson* anført, hurusom det vore en känd sak, att de nu gällande bestämmelserna i fråga om sommarbete och vinterfoder in natura för skollärarens ko eller dessa naturaförmånens ersättande med ett visst penningbelopp gifvit orsak till rätt talrika strider mellan skollärare och församlingar samt laga besvär från den ena eller den andra partens sida, till och med från bådadera. Att en sådan strid vore i flera afseenden att beklaga, särskildt med afseende på folkskoleundervisningens jemna gång och utveckling, vore uppenbart. Ur synpunkten af folkskolans eget intresse syntes det därför vara af behovet påkalladt, att orsakerna till striderna i detta hänseende borttoges, och att ett bestämdt lagstadgande åstadkommes.

Som det ville synas, borde då önskan om sommarbetets och ko-

fodrets utgående in natura vika för en bestämmelse om ett penningbelopp såsom ersättning för dessa förmåner.

Då framstälde sig den frågan, huru stort detta ersättningsbelopp borde vara. Här stode man inför en fråga, som, på grund af den utsträckning, vårt land hade, framkallade temligen olika svar. Under det man nemligen i vissa delar af södra Sverige ansåge 100 kronor vara ett någorlunda godkänbart belopp, ansåge man i vissa delar af det norra Sverige, att de nämnda förmånerna in natura motsvarade i värde icke mindre än 200 kronor.

Ville man till ledning för sitt omdöme i denna fråga lägga några af de hittills efter i laga ordning gjorda besvär träffade öfverenskomelser eller gifna utslag, så funne man, att Vanstads församling i Malmöhus län den 23 december 1889 enhälligt beslutat att såsom hittills lemna läraren in natura vinterföda för en ko, utgörande 32 centner hö, 32 centner halm samt 24 kronor för sommarbete; att Åhus församling bifallit lärarens anhållan om 100 kronors ersättning i stället för kofoder; att genom Kongl. Maj:ts befallningshafvandes i Östergötlands län utslag den 14 september 1889, fastställt genom Kongl. Maj:ts utslag den 24 oktober 1890, läraren i Kristbergs församling tillerkänts kofoder in natura med 1,020 kilogram hö och 1,020 kilogram halm eller ock dess värde efter markegång samt 12 kronor i ersättning för sommarbete, eftersom sådant kunde för denna summa der anskaffas; att läraren vid Stjärte folkskola i Gudmundrå församling, hvilken vid kyrkostämman begärt att från och med år 1889 få i stället för 100 kronor uppbära kofodret in natura samt att blifva försedd med ladugård och kofoderlada, genom länsstyrelsens, kammarkollegii och Kongl. Maj:ts samstämmiga utslag fått denna sin begäran afslagen af det skäl, att »med afseende på hvad i målet förekommit, svårighet måste anses möta för Gudmundrå församling att åt klaganden anskaffa kofoder in natura».

Det ville af allt detta framgå, som om 100 kronor vore att betrakta såsom det belopp, hvilket i allmänhet ansåges såsom full ersättning åt folkskoleläraren för sommarbete och vinterfoder för en ko. Men då syftet med det lagstadgande, hvarom nu vore fråga, antagligen afsåge att bereda folkskoleläraren eller lärarinnan tillgång till behöflig mjölk, ej blott under en viss del af året, utan fast mer för hela året, och då det, enligt hvad erfarenheten gifvit vid handen, vore omöjligt att med ett kofoder af lägre värde än minst 120 kronor per år åstadkomma åt läraren daglig mjölktilgång under hela året, så syntes ersättningsbeloppet lämpligen böra sättas till minst 120 kronor per år.

Herr *Zotterman* har i motionen n:o 93 hufvudsakligen andragit följande.

I kongl. kungörelsen den 20 januari 1882 angående aflöning åt lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor § 1 mom. 2, jemfördt med mom. 1 af samma paragraf, hade, med anledning af derom af Riksdagen gjord hemställan stadgats, att, om ordinarie lärare eller lärarinna, som efter undergången godkänd afgangsexamen från seminarium blifvit vid folkskola anstald i föreskrifven ordning, i denna egenskap oförvitligen tjenstgjort i fem år, så skulle den årliga lönen, derest den icke redan uppginge till sexhundra kronor, höjas till detta belopp. Sedan minimilönen för ordinarie folkskole-lärare och lärarinnor beslutats skola höjas från 500 kronor till 600 kronor, hade emellertid genom kongl. kungörelsen den 5 juni 1885 angående samma ärende det nämnda momentet borttagits, och i dess ställe i § 2 af kongl. kungörelsen samma dag angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor införts följande bestämmelse: »Derest ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola i denna egenskap oförvitligt tjenstgjort under minst fem år, och lönen till honom eller henne utgår för åtta månaders undervisning med minst sjuhundra kronor jemte de i lag bestämda naturaförmåner eller ersättning derför, eger skoldistriktet att erhålla statsbidrag med fyrahundra-sextiosex kronor sextiosju öre.»

Genom denna förändrade lagbestämmelse hade det sålunda lemnats församlingarna fritt att antingen tilldela läraren eller lärarinnan det sjunde hundraet eller ock att låta den kontanta lönen stanna vid sexhundra kronor. Det vore också noggsamt känt, hurusom denna frihet åstadkommit icke så litet obehag, ej blott för läraren, utan äfven för församlingen. Det hade händt, att, der man en gång höjt lärarens lön till sjuhundra kronor, man något följande år sökt sänka densamma igen till sexhundra kronor — detta dels derför, att, eftersom skolrådet tilldelat läraren varning, statsbidrag icke kunnat erhållas för det sjunde hundraet, utan att församlingen ensam måst betala hela tillökningen; dels ock, såsom man hört framhållas, af politiska eller andra orsaker.

Motiven för bestämmelsen om friheten från församlingens sida tilldela läraren det sjunde hundraet eller ej finge vara hvilka som helst — ett vore dock, enligt motionärens förmenande, säkert, nemligen att man allmänt önskade komma ifrån de obehag, som deraf blifvit en följd. Och då under den tid 500 kronor utgjort minimilönen ett bestämdt lagstadgande förefunnes angående utgåendet af det sjetta hundraet, så syntes också ett sådant bestämdt lagstadgande böra åstadkom-

mas för det sjunde hundralet, helst som folkskoleläraren och lärarinnan dels till följd af sitt trägna arbete i skolan och dels till följd af de stora utgifterna i och för vistandet vid seminarium i 4 år verkligen vore i behof af denna förbättring med afseende å löneförmåner.

Efter att hafva anmärkt, att de viktigaste önskningsmålen i fråga om förändringar i folkskolelärarepersonalens aflöningsförhållanden, enligt motionärens förmenande, vore följande:

- 1) förenkling i aflöningsättet,
- 2) rätt för löntagare att efter viss tids oförvitlig ordinarie tjänstgöring åtnjuta ålderstillägg, och
- 3) förhöjning af statens bidrag till folkskolelärarnes aflöning,

har herr *Henricson* anfört, att rörande *aflöningsättet* funnes för närvarande stadgadt, att minimilönen, förutom bostad, nödig vedbrand, kofoder och planteringsland, skulle utgå dels i penningar och dels i spanmål. I fråga om naturaprestationerna syntes man emellertid svårigen kunna andraga några verkliga olägenheter, som skulle blifva förenade med ett utbyte af kofodret och spanmålen mot ett motsvarande penningebelopp. En sådan förenkling skulle deremot — synnerligast om tillbörligt afseende fästes på de ofta återkommande, för ett godt förhållande mellan församling och lärare skadliga tvister, hvilka framkallats af ordalydelsen i gällande föreskrifter om dessa löneförmåners utgående — för båda parterna, församling och lärare, medföra så afsevärda fördelar, att något vidare ordande derom syntes vara öfverflödigt.

Hvad anginge det andra i ordningen bland de ofvan nämnda önskningsmålen, eller förslaget om *ålderstillägg*, hade detta af såväl Kongl. Maj:t som Riksdagen ej blott blifvit i princip gilladt, utan anslag i sådant syfte äfven beviljats. Det oaktadt vore detta önskningsmål ännu oupphunnet i ett ganska stort antal församlingar. De förhoppningar, hvilka man i detta afseende gjort beroende af församlingarnas fria beslutanderätt, hade sålunda i allt för många fall gäckats.

Hufvudorsaken dertill vore väl snarare att söka i kommunernas bristande förmåga att bära ökade skattebördor än i frånvaron af god vilja att tillmötesgå ifrågavarande löntagares billiga och rättmätiga anspråk.

Huru som helst, så vore genom sakens nuvarande läge lärarnes näringsbekymmer ingalunda minskade, hvartill komme den för läraren nedslående ovissheten, som låge i det, ty värr, ej sällsynta sakförhållandet, att ett ålderstillägg, som beviljats af en kyrkostämma det ena året, återtagits genom ett följande års beslut.

Att låta ett sådant osäkerhetstillstånd för landets folkskolelärarecorps fortfara, kunde svårligen vara förenligt med folkskolans sanna väl.

Någon verklig rättelse i detta förhållande läte ej gerna tänka sig på annat sätt än genom ett *ökadt statsbidrag* till lärareaflöningen, d. v. s. i enlighet med det af motionären i tredje punkten angifna önskningsmålet.

Mot framställningar om ökad statsanslag för det nu ifrågavarande ändamålet finge man ofta höra den invändningen, att en åtgärd i denna riktning stode i strid med en viktig grundsats, nemligen den, att folkskolan vore och borde vara en kommunal anstalt.

Det kunde lemnas derhän, huru vida den åberopade grundsatsen i och för sig är ofelbar. Visst vore emellertid, att den hos oss redan faktiskt undergått rätt betydliga modifikationer, utan att några menliga följder deraf försports. För öfrigt borde man komma i håg, att de utgifter för skolväsendet, hvilka uteslutande hvilade på kommunerna, såsom kostnaden för lokaler, materiel o. s. v., tillväxte i samma mån som anspråken på skolundervisningen stegrades.

Innan utskottet går att yttra sig angående de särskilda nu framställda förslagen till förändringar i folkskolelärarepersonalens aflöningsförhållanden, anser sig utskottet böra här meddela en öfversigt af de viktigaste gällande stadgandena i detta hänseende.

Rörande sjelfva *aflöningen* finnes genom Kongl. kungörelsen den 20 januari 1882 med deri senast genom Kongl. kungörelsen den 25 maj 1888 vidtagna ändringar stadgadt, bland annat:

(§ 1) att ordinarie lärare eller lärarinna, som efter undergången godkänd afgangsexamen från seminarium blifvit vid folkskola anställd i föreskrifven ordning, skall åtnjuta i årlig lön dels 13 hektoliter 25 liter spanmål in natura, hälften råg och hälften i det eller de andra sädesslag, i hvilka kronotionen inom orten utgår, dels ock penningar till så stort belopp, att hela lönen, inberäknadt spanmålens värde efter länets markegång för året (litt. A) uppgår till minst 600 kronor; att sådan lärare eller lärarinna också skall af skoldistriktet förses med tjenlig bostad och nödigt bränsle, hvarjemte äfvenledes bör åt honom eller henne anskaffas sommarbete och vinterfoder för en ko, eller ock, der hinder eller svårighet af lokala eller andra förhållanden därför möter, minst värdet af 8 hektoliter 25 liter spanmål af förenämnda sädesslag i ersättning lemnas; att dessutom, så vidt sig göra låter, bör

åt läraren eller lärarinnan, till brukning för eget behof af jordfrukter upplåtas ett lämpligt jordland, hvilket skall noga afskiljas från skolträdgården.

(§ 2) *att* för öfriga lärare eller lärarinnor, som äro anställda vid skolor, upprättade af hela skoldistriktet, kyrkostämma, der icke annorlunda är eller kan varda föreskrifvet, eger att besluta om erforderliga löneförmåner, men att för lärare eller lärarinnor, anställda vid småskolor eller mindre folkskolor, som upprättats af en del af distriktet, genom aftal mellan husfäderna inom det område, för hvilket skolan är afsedd, och i samråd med skolrådets ordförande bestämmas en tillräcklig, i penningar eller lefnadsmedel utgående aflönning äfvensom husrum, der så är nödigt; samt

(§ 3) *att* för lärare eller lärarinna vid folkskola eller småskola äfvensom för biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola samt för lärare eller lärarinna vid mindre folkskola, till hvilkens aflönning statsbidrag utgår och hvilkens tjenstgöring, såvidt den afser i skolåldern varande barn, fortgår utöfver 8 månader af året, lönen skall för hvarje öfverskjutande månad ökas med en åttendedel af det belopp, hvartill lärarens eller lärarinnans årliga minimilön beräknas, husrum, bränsle och kofoder deri icke inberäknade.

Beträffande åter *lönetillskott af allmänna medel* är genom Kongl. kungörelsen den 5 juni 1885, med deri senast genom Kongl. kungörelsen den 13 juli 1887 vidtagna ändringar föreskrifvet, bland annat:

(§ 1) *att* till aflönande af hvarje ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som i årlig lön, beräknad efter stadgade grunder, åtnjuter, utom husrum, vedbrand och kofoder eller ersättning därför, minst 600 kronor, samt hvarje annan examinerad, vid folkskola antagen lärare eller lärarinna, som i årlig lön, beräknad efter stadgade grunder, erhåller, förutom nämnda naturaförmåner eller ersättning därför, minst 500 kronor, skoldistrikt eger, derest läraren eller lärarinnan meddelar undervisning i skolan minst 8 månader af året, att af statsmedel bekomma ett årligt bidrag, motsvarande två tredjedelar af den lön, läraren eller lärarinnan, förutom husrum, vedbrand och kofoder eller ersättning därför, åtnjuter, hvilket bidrag dock ej, utom i det i § 2 angifna fall må öfverstiga 400 kronor;

(§ 2) *att*, derest ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola i denna egenskap oförvitligt tjenstgjort under minst 5 år och lönen till honom eller henne utgår för 8 månaders undervisning med minst 700 kronor jemte de i lag bestämda naturaförmåner eller ersättning därför, skoldistriktet eger att erhålla statsbidrag med 466 kronor 67 öre;

(§ 3) att såsom bidrag till aflönande af lärare eller lärarinna vid småskola, hvilken motsvarar sådan skolas ändamål att meddela förberedande undervisning för folkskolan, lärare eller lärarinna vid mindre folkskola samt biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola, skoldistriktet må, under vilkor att sådan lärare eller lärarinna i årlig lön uppbär minst 200 kronor och är med undervisningen sysselsatt minst 8 månader af året, ega att af statsmedel åtnjuta årligen 133 kronor 33 öre;

(§ 4) att, derest skoldistriktet ökar årslönen för sådan lärare eller lärarinna, om hvilken i § 3 förmåles, till 250 kronor, distriktet eger att för hvarje sådan lönetillökning undfå, utöfver hvad i § 3 bestämmes, statsbidrag med 33 kronor 34 öre; samt

(§ 5) att, derest skoldistriktet ökar årslönen för sådan lärare och lärarinna, om hvilken i § 3 förmåles, till 300 kronor, distriktet eger att, om läraren eller lärarinnan uppfyllt vissa föreskrifna kompetensvilkor, för hvarje sådan lönetillökning erhålla, utöfver de i §§ 3 och 4 bestämda belopp, ytterligare statsbidrag med 33 kronor 33 öre.

En granskning af de till behandling föreliggande motionerna gifver vid handen, att de särskilda förslag, hvilka i samma motioner innehållas, afse *dels* ändrade bestämmelser rörande folkskolelärarepersonalens aflöningsförmåner, *dels ock* nya föreskrifter i fråga om det tillskott, som i och för personalens aflönande af allmänna medel utgår till kommunerna.

I *förstnämnda afseende* innefattar herr *Henricsons* motion förslag derom, att nuvarande bestämmelsen, att en del af den ordinarie folkskole-lärare eller lärarinna tillkommande minimilön skall utgå i spanmål in natura, måtte upphöra att gälla och minimilönen fastställas i allenast penningar; att nuvarande stadgandet om rätt för sådan ordinarie lärare eller lärarinna att åtnjuta kofoder eller ersättning derför likaledes måtte upphävas samt den kontanta minimilönen i stället ökas med ett belopp af 100 kronor och således bestämmas till 700 kronor; att i stället för det vilkorliga lönetillägg efter 5 års oförvitlig tjenstgöring, som på grund af gällande bestämmelser om lönetillskott af allmänna medel nu kan komma ordinarie folkskole-lärare eller lärarinna till del, måtte införas två obligatoriska ålderstillägg, hvardera å 100 kronor och bestämda att inträda det ena efter 5 och det andra efter 10 års oförvitlig tjenstgöring; samt att för examinerad extra ordinarie folkskole-lärare och lärarinnas aflönande måtte fastställas ett ovilkorligt minimibelopp, hvilket

motionären, utgående från det i § 1 af kongl. kungörelsen den 5 juni 1885 för statsbidrags erhållande föreskrifna minsta aflöningsbelopp, 500 kronor, och med beräkning af den ifrågavarande lärare och lärarinnor nu i allmänhet tillkommande förmånen af kofoder eller ersättning därför till ett värde af 100 kronor, ansett böra upptagas till 600 kronor.

Herrar *Zotterman* och *Jakobson* hafva åter i sin gemensamma motion föreslagit, att med upphäfvande af nu gällande bestämmelser i fråga om kofoder åt ordinarie folkskole-lärare och lärarinna måtte föreskrivas, att ersättning för denna naturaförmån skulle utgå med 120 eller åtminstone 100 kronor för år räknadt; och herr *Zotterman* har i sin särskilda motion (n:r 93) hemställt om införande för ordinarie folkskole-lärare och lärarinna af ett obligatoriskt lönetillägg af enahanda beskaffenhet, som det första af dem, herr *Henricson*, enligt hvad nyss nämnts, i sådant hänseende ifrågasatt.

Med afseende å *statens bidrag* till folkskolelärarepersonalens aflönande har herr *Henricson* föreslagit, att staten skulle ensamt bestrida kostnaden för de båda af honom förordade ålderstilläggens utgörande; och då samme motionär tillika hemställt, att staten skulle med två tredjedelar bidraga ej mindre till de ordinarie folkskole-lärarnes och lärarinnornas af motionären till 700 kronor upptagna minimiaflöning än äfven till de examinerade extra ordinarie folkskole-lärarnes och lärarinnornas till 600 kronor föreslagna minimiaflöning, så innebär denna hemställan, vid det förhållande att i de båda nyssnämnda lönebeloppen inberäknats ersättning för det nu kommunerna ensamt till utgörande åliggande kofodret, i sjelfva verket förslag derom, att staten skall med två tredjedelar bidraga till kostnaden för kofodrets ersättande med aflöning i penningar.

Herr *Holmgren* har velat förändra den proportion, i hvilken staten bidrager till de af motionären angifna lärare- och lärarinnekategoriernas aflönande från två tredjedelar till tre fjerdedelar.

Hvad då först angår förslaget om upphäfvande af den nu förefintliga bestämmelsen derom, att folkskolelärarens lön till en del skall utgå i spanmål in natura, så lär en dylik bestämmelse numera svårigen kunna anses tidsenlig, och då den, enligt hvad utskottet tror sig veta, icke heller längre tillämpas på särdeles många ställen i vårt land, synes all anledning förefinnas till dess borttagande och till minimilönens bestämmande uteslutande i penningar.

Beträffande vidare frågan om ändring i gällande bestämmelser angående utgörande af kofoder eller ersättning därför, så hafva, på sätt

äfvén motionärerna i denna fråga framhållit, omförmälda bestämmelser föranledt talrika tvister mellan skolläraryne och kommunerna, hvilka tvister naturligen måst störande inverka på de båda parternas förhållande inbördes och derigenom äfvén på folkskolans utveckling i det hela. I följd häraf torde en ändring i samma bestämmelser få anses högeligen önskvärd, och att denna ändring bör gå i samma rigtning som den af utskottet nyss förordade, eller verkställas så, att den ifrågavarande naturaförmånen utbytes mot ett visst belopp i penningar, torde äfvén, särskildt på grund af de från motionärernas sida i sådant hänseende åberopade omständigheter, få anses uppenbart. Huru stort detta belopp bör blifva, beror åter tydligen af det värde, ifrågavarande naturaförmån må anses ega, och att detta inom vårt vidsträckta land med dess olika naturförhållanden måste i icke obetydlig mån vexla, har jemväl från motionärernas sida framhållits. Då emellertid ett för hela riket gällande ersättningsbelopp lämpligen synes böra fastställas, anser utskottet det vara af vigt, att detta belopp icke sättes lägre, än att detsamma kan anses ega stöd af förhållandena å flertalet orter, och ehuru naturaförmånen i fråga på åtskilliga ställen torde i värde understiga det af herr Henricson ifrågasatta beloppet af 100 kronor, finner utskottet likväl af nyss antydda hänsyn riktigast, att sistberörda belopp fastställes såsom det, hvarmed ersättningen för förmånen bör utgöras. Dock anser utskottet uttrycklig bestämmelse böra meddelas derom, att lärare eller lärarinna, hvilken vid den tidpunkt, då den af utskottet nu förordade förändringen träder i kraft, erhåller kofoder in natura eller uppbär ersättning derför till högre belopp än det nu föreslagna, må fortfarande af sådan förmån vara i åtnjutande, hvad ersättningen vidkommer dock ej längre än under den tid, meddeladt beslut eller träffad öfverenskommelse dertill föranleder.

Om det belopp af 100 kronor, hvarmed utskottet anser att den nuvarande naturaförmånen af kofoder bör ersättas, skulle, på sätt herr Henricson föreslagit, inberäknas i den kontanta minimiafflöningen, blefve emellertid på grund af gällande bestämmelser rörande folkskolelärarepersonalens pensionsväsende häraf en följd, att samma belopp äfvén skulle inberäknas dels i den afflöningssumma, efter hvilken vederbörande skoldistrikt vore förpligtadt ingå såsom delegare i folkskolelärarynes pensionsinrättning, dels ock i den afflöningssumma, för hvilken delaktighet i pensionsinrättningen kunde distriktet beviljas utöfver det minsta tillåtna delaktighetsbeloppet, hvadan alltså härigenom en ökad pensioneringsskyldighet och ett deremot svarande ökad behof af statsbidrag skulle för pensionsinrättningen uppkomma. Och då delaktighet

för ett visst belopp i folkskolelärares pensionsinrättning medför en motsvarande delaktighet i deras enke- och pupillkassa, skulle ökad statsbidrag jemväl till sistnämnda kassa erfordras. Enligt hvad utskottet inhemtat, skulle de nödiga förhöjningarne uti anslagen till de båda ifrågavarande pensionsinrättningarne, hvilka anslag i riksstaten för innevarande år äro uppförda, anslaget till sjelfva pensionsinrättningen med 357,373 kronor och anslaget till enke- och pupillkassan med 63,500 kronor, utgöra för det förstnämnda anslaget omkring 80,000 kronor och för det sistnämnda anslaget omkring 8,000 kronor. Någon särskild framställning om dylik ökning i anslagen föreligger emellertid nu icke, hvadan förslag derom redan af denna anledning icke kan af utskottet väckas. I alla händelser synes emellertid den ifrågavarande ökningen utskottet lämpligen böra undvikas derigenom, att det ifrågavarande ersättningsbeloppet icke inberäknas i den kontanta minimilönen, utan bibehålles såsom en särskild aflöningsförmån under namn af »ersättning för kofoder», i hvilken händelse detsamma på grund af ordalydelsen i gällande bestämmelser rörande pensionsväsendet icke kommer att på detta utöfva någon inverkan. En dylik anordning anser utskottet så mycket hellre böra vidtagas, som någon särskild anledning att förbättra folkskolelärarepersonalens pensionsvilkor icke synes utskottet för närvarande förefinnas.

Hvad derefter frågan om ålderstillägg vidkommer, så synes förslaget om att göra det nu vilkorliga ålderstillägget efter 5 års oförvitlig tjenstgöring till obligatoriskt utskottet förtjent af uppmärksamhet. Enligt hvad utskottet trott sig finna af tillgängliga uppgifter, skulle en sådan ändring visserligen icke hafva den betydelse, motionärerna synas vilja tillägga densamma, då endast ett mindre antal lärare och lärarinnor, hvilka enligt nu gällande bestämmelser om lönetillägg skulle kunna komma i åtnjutande af en till 700 kronor förhöjd lön, äro i saknad deraf. Men då förslaget synes egnadt att medföra önskvärd likformighet och stadga i folkskolelärarepersonalens aflöningsförhållanden, anser sig utskottet böra understödja detsamma, helst förslagets antagande, oaktadt deraf skulle orsakas, att minsta delaktighetsbeloppet i folkskolelärares pensionsinrättning och i deras enke- och pupillkassa höjdes från 600 kronor till 700 kronor, icke skulle komma att för nämnda inrättningar framkalla behof af ökad statsbidrag, utan snarare i och för sig för dem innebära en viss fördel. De allra flesta skoldistrikt äro nemligen redan eller blifva inom den närmaste framtiden för vederbörande lärareplatser berättigade till delaktighet i folkskolelärares pensionsinrättning efter ett lönebelopp af minst 700

kronor, men ej sällan uppskjuta distrikten att begagna sin rätt att höja delaktighetsbeloppet till nämnda summa, intill dess tiden nalkas, då vederbörande lärare inträder i pensionsåldern. I följd af detta uppskof gå kassorna under en följd af år miste om den ökning i afgifter, som höjningen af delaktighetsbeloppet medför, och denna förlust, som, hvad enke- och pupillkassan beträffar, på intet sätt ersättes, motväges, hvad sjelfva pensionsinrättningen angår, endast till en del af de årliga extra afgifter, distrikten sedermera under viss tid få erlægga för lärarnes pensionering efter det högre beloppet. Å andra sidan komme den ifrågavarande af utskottet ofvan förordade förändringen icke ens att för sådant skoldistrikt, som ännu ej höjt delaktighetsbeloppet till 700 kronor, medföra någon nämnvärd ökning i kostnaden för lärarnes pensionering, när distriktet, som utan tvifvel äfven med nu gällande bestämmelser skulle efter någon tid öka delaktighetsbeloppet till 700 kronor, dels för närvarande har att motse ökad kostnad för de ofvan nämnda extra afgifternas utgörande, dels ock, sedan det en gång vunnit delaktighet för ett visst lönebelopp, ej får nedsätta detta, äfven om, vid ombyte af lärare, den nye läraren får lägre lön än företräderen.

Införandet af det af herr Henricson föreslagna andra ålderstillägget anser utskottet icke vara af verkligt behof påkalladt.

Hvad förslaget om fastställande af en ovilkorlig minimilön för examinerade extra ordinarie folkskolelärares aflöning beträffar, så synes det utskottet, som om ett dylikt stadgande vore föga ändamålsenligt, då de ifrågavarande lärarnes ställning i det hela är och gifvetvis äfven måste vara temligen obestämd. Då emellertid fortfarande såsom hittills en viss aflöning torde böra bestämmas såsom vilkor för statsbidrags utgående till ifrågavarande lärares aflönande, men, efter borttagandet af stadgandet om ordinarie lärares rätt att åtnjuta kofoder, någon anledning icke lär förefinnas att bland vilkoren för statsbidrags utgående till extra ordinarie folkskolelärares aflönande upptaga förbehåll derom, att läraren af distriktet åtnjuter kofoder, samt den hänsyn till pensionsförhållandena, som föranledde utskottet att icke sammanslå det ersättningsbelopp, ordinarie lärare borde erhålla för mistadt kofoder, med den kontanta minimilönen, icke förefinnes med afseende å de extra ordinarie lärarne, synes en sådan omredigering af de vilkor, som för närvarande finnas bestämda för skoldistrikts rätt att åtnjuta statsbidrag till extra ordinarie lärares aflönande böra verkställas, att bestämmelsen om lemnande af kofoder eller ersättning därför borttages och den föreskrifna minsta aflöningen höjes med det belopp af 100 kronor, hvartill ersättning för

kofoder ansetts böra för ordinarie lärare utgå, eller från 500 kronor till 600 kronor.

Beträffande slutligen frågan, i hvilken utsträckning staten bör bidra till folkskolelärarepersonalens aflönande, så synes det utskottet först och främst ej obilligt, att staten i något större mån, än hittills varit förhållandet, deltagar i kostnaderna för folkundervisningens ordnande. Och då staten, enligt hvad utskottet ofvan föreslagit, skulle ålägga kommunerna att i stället för kofoder lemna skollärarne ersättning i penningar till visst af staten bestämdt belopp, synes statens ökade bidrag lämpligast kunna fastställas att utgå på det sätt, att staten, i enlighet med hvad herr Henricson ifrågasatt, med två tredjedelar bidrager till kofoderersättningens utgörande ej blott till de ordinarie, utan äfven till de examinerade extra ordinarie lärarne. Äfven i de fall, då ordinarie skollärare bibehålles vid nuvarande aflöningsförhållanden i fråga om kofoder, torde i öfrigt statsbidrag skäligen böra utgå med två tredjedelar af prestationens uppskattade värde, eller med 66 kronor 67 öre.

Herr Henricsons förslag om att staten ensamt skulle bestrida kostnaderna för ålderstilläggets utgående synes utskottet deremot icke böra bifallas, då detsamma innebär en afvikelse från den allmänna grundsats, som i fråga om statsbidrag till folkskolelärarepersonalens aflönande hitintills följts, eller att staten i hvarje särskildt fall endast bidrager med en viss procent.

Herr Holmgrens förslag om ändring af den proportion, i hvilken staten och kommunerna nu i allmänhet medverka till samma personals aflönande, anser sig utskottet icke heller kunna förorda, då detta förslags antagande icke blott skulle, särskildt efter de förändringar i fråga om utgörande af ersättning för kofoder, utskottet ofvan förordat, förorsaka en allt för betydlig ökning i statsverkets utgifter för folkskoleväsendet, utan äfven i för hög grad medverka till att gifva den på kommunal grund hvilande folkskolan karakteren af att vara en statsinstitution.

Då utskottet här ofvan föreslagit bestämmelser, på grund af hvilka staten skulle få icke allenast med två tredjedelar ansvara för kofoderersättningen, utan äfven få vidkännas ökade kostnader för ålderstillägg, lärar en förhöjning af förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor böra vidtagas. Den ökade kostnaden för ålderstillägg anser utskottet kunna beräknas till omkring 10,000 kronor. I följd af de föreslagna bestämmelserna rörande kofoderersättning skulle åter, då, enligt hvad utskottet inhemtat, antalet ordinarie folkskolelärare och lärarinnor för närvarande kan beräknas till omkring 5,200, kostna-

den, hvad den ordinarie lärarepersonalen beträffar, belöpa sig till omkring 350,000 kronor. I fråga om den examinerade extra ordinarie personalen, hvilken för närvarande utgör omkring 400 personer, skulle kostnaden utgöra något öfver 25,000 kronor. Med afseende härå anser sig utskottet böra föreslå, att anslaget för nästkommande år höjes med 400,000 kronor, eller från 3,500,000 kronor till 3,900,000 kronor.

Hvad angår de ändringar i nu gällande författningar, som kunna påkallas af de beslut, Riksdagen kommer att i ämnet fatta, lär Kongl. Maj:t icke underlåta att, sedan dessa beslut blifvit inför Kongl. Maj:t i vederbörlig ordning föredragna, om sådana ändringar förordna.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får utskottet, med anledning af ofvan omförmälda motioner, hemställa:

1:o) att Riksdagen i de föreskrifter, som nu gälla beträffande folkskolelärarepersonalens löneförhållanden, må besluta följande förändrade bestämmelser:

a) att stadgandet derom, att en del af den lön, som, beräknad till värde af minst 600 kronor, tillkommer ordinarie lärare eller lärarinna, hvilken efter undergången godkänd afgangsexamen från seminarium blifvit i föreskrifven ordning vid folkskola anställd, skall utgå i 13 hektoliter 25 liter spanmål in natura af vissa slag, må upphöra att vara gällande, samt att föreskriften om samma minimilön må erhålla den förenklade lydelse, att sådan lärare eller lärarinna skall åtnjuta i årlig lön minst 600 kronor; med rätt dervid för skoldistriktet att erhålla statsbidrag efter enahanda grund, som hittills varit stadgad;

b) att bestämmelsen derom, att åt ordinarie lärare eller lärarinna bör anskaffas sommarbete och vinterföda för en ko, eller ock, der hinder eller svårighet af lokala eller andra förhållanden därför möter, minst värdet af 8 hektoliter 25 liter spanmål af visst slag i ersättning lemnas, likaledes må upphöra att gälla, samt att i stället godtgörelse för ifrågavarande naturaprestation skall under benämning »ersättning för kofoder» utgå med 100 kronor för år, med rätt för skoldistriktet att af statsmedel såsom bidrag härtill erhålla två tredjedelar af beloppet, eller 66 kronor 67 öre; dock att sådan lärare eller lärarinna,

hvilken vid den tidpunkt, då stadgandet härom träder i kraft, erhåller kofoder in natura eller ersättning därför till högre belopp än 100 kronor för år, må vara berättigad att vid sådan förmån bibehållas, hvad ersättningen vidkommer dock ej längre än hvar till beslutet eller öfverenskommelsen om sådan ersättning föranleder, men att skoldistriktet äfven i dessa fall må ega rättighet att åtnjuta nyssnämnda statsbidrag 66 kronor 67 öre för år;

c) att ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som i denna egenskap oförvitligt tjenstgjort under fem år, skall för åtta månaders undervisning af i skolåldern varande barn i lön erhålla minst 700 kronor jemte stadgade naturaförmåner eller ersättning därför, med rätt för skoldistriktet att till nämnda lön såsom bidrag af statsmedel erhålla två tredjedelar af beloppet, eller 466 kronor 67 öre;

d) att till aflönande af hvarje annan examinerad, vid folkskola antagen lärare eller lärarinna, som i årlig lön erhåller, förutom husrum och vedbrand eller ersättning därför, minst 600 kronor, skoldistrikt skall ega, derest läraren eller lärarinnan meddelar undervisning i skolan minst åtta månader af året, att af statsmedel bekomma ett årligt bidrag, motsvarande två tredjedelar af den lön, läraren eller lärarinnan, förutom husrum och vedbrand, eller ersättning därför, åtnjuter, hvilket bidrag dock ej må öfverstiga 466 kronor 67 öre;

2:o) att Riksdagen, under förutsättning af bifall till hvad utskottet sålunda under 1:o) b), c) och d) hemställt, må höja förslagsanslaget till lönestillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från 3,500,000 kronor till 3,900,000 kronor, eller med 400,000 kronor; samt

3:o) att motionerna i öfrigt icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 april 1891.

På det sammansatta utskottets vägnar:

F. A. BOSTRÖM.

Reservationer:

af herr *C. E. Casparsson*, hvilken anförde följande:

»Då de under åttonde hufvudtiteln utgående anslag synas mig företrädesvis böra anvisas för befrämjandet af sådana viktiga kulturändamål, hvilka endast genom statens mellankomst kunna vinnas, och då jag till dylika kulturuppgifter icke kan hänföra anskaffandet af nödigt »kofoder», har jag icke kunnat dela utskottets uppfattning om lämpligheten af att på framställning af enskild motionär för nämnda ändamål öka hufvudtitelns utgifter med 350,000 kronor. De tvister mellan löntagare och löngifvare, som frågan om kofodrets utgörande framkallat, torde hafva sin egentliga grund i saknaden af tydliga bestämmelser om så väl den kvantitativa beräkningen af detsamma som om sättet, under vissa förhållanden, för dess utgörande. Förebyggandet af dylika tvister synes mig rätteligen vara att söka i noggrannare och förtydligande bestämmelser härutinnan, för hvilka bestämmelsers uppsättande vägledning finnes i af Kongl. Maj:t i detta afseende redan gifna prejudikat. Att i penningar omsätta denna naturaprestation och till större delen öfverflytta den på statsverket synes mig så mycket mindre tillrådligt, som »kofoder» — d. v. s. hö och halm — utan nämnvärd olägenhet kan i alla landtkommuner presteras, och om anskaffandet af »sommarbete» må på en del ställen kunna medföra svårigheter, så torde i dessa fall denna naturaprestation lämpligen kunna utbytas mot en i förhållande till betestiden utgående ersättning i foder eller i penningar.

Skulle åter en kommun anse lämpligare att utbyta äfven kofodret mot ersättning i penningar, så torde, under förutsättning att foderkvantiteten först blifvit vederbörligen bestämd, ett dylikt medgifvande icke kunna medföra några olägenheter, då de länsvis upprättade markegångstaxorna lemna tillräcklig ledning för uppskattningen af ersättningsbeloppet, hvilket på detta sätt blefve ett säkrare uttryck af de vexlande, lokala prisförhållandena, än ett för hela riket fastslaget penningbelopp. Under förhoppning, att Kongl. Maj:t icke lär underlåta att, med aktgifvande å så väl löntagarens som löngifvarens rätt och bästa, till Riksdagen göra framställning om den omtvistade frågans lösning på ett för statsverket mindre betungande sätt än det här af utskottet föreslagna, får jag å utskottets under punkten 1:o mom. b) gjorda hemställan yrka afslag samt tillika hemställa, att den i punkten 2:o tillstyrkta förhøjnin-

gen i förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor måtte begränsas till 50,000 kronor, och anslaget således höjas från 3,500,000 kronor till 3,550,000 kronor»;

af herr *A. A. Lilienberg*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till herr *Henricsons* motion, i hvad den afser ett andra lönetillägg för ordinarie folkskole-lärare och lärarinna, dock att kommunerna icke borde erhålla statsbidrag till ett sådant lönetillägg till högre belopp än två tredjedelar deraf; och

af herr *O. H. L. Claëson* i fråga om den del af motiveringen, deri yttras, att bifall till herr *Holmgrens* förslag om ändring af den proportion, i hvilken staten och kommunerna nu i allmänhet bidraga till folkskolelärarepersonalens aflönande, skulle medverka till att gifva den på kommunal grund hvilande folkskolan karakteren af att vara en statsinstitution.